

Hiertoe richtte hij in 1936 een stichting voor bevolkingsonderzoek op, de eerste particuliere instelling voor empirisch sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Ook gaf Ter Veen de stoot tot de Sociografische Werkgemeenschap waarin studenten zich in veldwerk konden bekwamen. Voorts stond Ter Veen in 1940 aan de wieg van het Instituut voor het Sociaal Onderzoek van het Nederlandse Volk (ISONEVO) waarvan hij de eerste voorzitter werd.¹⁴

19

IN DE MAALSTROOM

In oktober 1941 zag Ter Veen een gereformeerde jongeman, opgevoed in een niet-intellectueel middenstandsmilieu, zijn collegebanken binnenschuiven. De naam van de eerstejaarsstudent was Gerrit Kuiper, geboren in Amsterdam, opgegroeid in Heemstede en Bloemendaal, vervolgens via Enschede, waar hij de christelijke ulo bezocht, weer teruggekeerd naar de hoofdstad. Kuiper behaalde er in 1941 zijn diploma hbs-a en begon daarna een studie sociale aardrijkskunde aan de Gemeente Universiteit. Levensbeschouwelijk gezien had een gang naar de Vrije Universiteit voor de hand gelegen, maar het hoger onderwijs op gereformeerde grondslag voorzag nog niet in sociale wetenschappen. Dus werd de hoofdstedelijke openbare universiteit Kuipers leerschool, Ter Veen zijn leermeester.¹⁵

Toen Kuiper zijn – door de bezetting onderbroken – studie in 1948 afrondde waren ook de sociale wetenschappen in de maalstroom van herstel en vernieuwing terechtgekomen. De gedachte had postgevat, zelfs ter linkerzijde van het politieke spectrum, dat de vijf oorlogsjaren een ‘straf’ waren geweest voor het falende politiek-maatschappelijke bestel van de jaren dertig dat niet in staat was gebleken de diepe economische crisis de baas te worden. Na mei 1940 was het establishment te meer tekortgeschoten. Gewogen in de weegschaal van goed en fout werden nogal wat leidende figuren te licht bevonden. Een jongere generatie moest het roer overnemen, een nieuw politiek en maatschappelijk kader vormend, geschoold aan universiteiten die midden in de samenleving stonden, met krachtige opleidingen in de politieke en sociale wetenschappen.¹⁶

Dit was grosso modo ook de strekking van het rapport dat een staatscommissie tot reorganisatie van het hoger onderwijs in 1949 uit-